

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

A1 TÜRKÇE DERSİ UZUN TEZİ

KUTUPLARIN BÜTÜNSEL İKTİDARI

Madame Arthur Bey Hayatındaki Her Şey Adlı Yapıtta “Kadınadamlık” Olgusu

Ve Cinsiyet Sorunsalı

Araştırma Sorusu: Mine Söğüt’ün *Madame Arthur Bey ve Hayatındaki Her Şey* adlı yapıtında “kadınadamlık” olgusu ve cinsiyet sorunsalı kutupların bütünselliği bağlamında nasıl değerlendirilmiştir?

Ders: Türkçe A, Kategori 1

Sözcük Sayısı: 3997

İÇİNDEKİLER

A. GİRİŞ: TOPLUMSAL CİNSİYET, CİNSİYET SORUNSALI ve KADINADAMLIK.....	3
B. GELİŞME.....	5
B.1 Cinsiyet Sorunsalı, <i>Kadınadamlık</i> ve Yapıttaki İronik Bütünsemeler.....	5
B.2 Kadınadamlığın Nedenleri.....	7
a. Cinsiyete Yüklenen Beklentiler.....	8
b. Kısıtlı Özgürlük ve Özgür Yaşama İsteği.....	9
c. Toplumsal Dogmalar ve Toplumsal Normlar.....	10
B.3 Figürler ve Semboller Üzerinden Cinsiyet Sorunsalı ve Kadınadamlık.....	11
a. Madame Arthur Bey.....	11
b. Maria.....	12
c. Deniz.....	13
d. Şehnaz.....	14
e. Karga-Siyah Kuş.....	16
B.4 Kutupların Bütünselliği ve Sonuçları.....	17
a. İktidar ve Üstünlük-Eksiklik İlişkisi.....	17
b. Düş x Gerçek İkilemi.....	18
c. Her Şey ve Hiçbir Şey Çatışması.....	18
C. SONUÇ: KUTUPLARIN BÜTÜNSEL İKTİDARI.....	19
D. KAYNAKÇA.....	21

A. GİRİŞ: TOPLUMSAL CİNSİYET, CİNSİYET SORUNSALI ve KADINADAMLIK

Cinsiyet, “bireye üreme işinde ayrı bir rol yükleyen ve erkekle dişiyi ayırt ettiren yaradılış özelliği, eşey, cinslik” olarak tanımlanmaktadır.¹ Oysa toplumsal bir bakış açısıyla bakıldığında, cinsiyet yalnızca eşey organlar arasındaki biyolojik fark değil, bir davranış biçimi olarak değerlendirilmekte, bireylere kalıplaşmış kimlikleri ve tanımlamaları yüklemektedir. *Toplumsal cinsiyet* kavramı, bu bağlamda ortaya çıkmış bir kavramdır ve “Toplum tarafından verilen erkeklik ve kadınlık hakkında yerleşmiş kültürel görüşler, inanç sistemleri, ‘imaj’ ve beklentilerle yapılanmıştır.”²

Cinsiyet sorunsalı ya da cinsiyet sahası üzerine konuşulan bir diğer ideoloji ise *Queer Teori* adı verilen sistemdir. Queer, kelime anlamıyla *normalden sapma* demektir. “Queer Teori” kadınlık ve erkeklik konusunda çerçeve tanımlara karşı duran, *heteronormativiteyi*³ reddeden bir kuramdır. Bireylere, cinsiyetinden dolayı *öngörülen* roller, bu rollerin bireye yüklediği ağırlık bu teoremce reddedilir.⁴ Örneğin, kız bebeklere pembe tulum giydirilirken erkek bebeklere mavi tulum giydirilmesi, bir diğer deyişle pembenin kadınsı, mavinin erkeksi bir renk olduğunun düşünülmesi bu teoriye tamamen karşıttır; çünkü Queer teori cinsiyet kavramını sadece *biyolojik bir farklılık* olarak kabul eder. Oysa toplumlarda cinsiyetlerin sınırları çizilmiştir. Öyle ki bu sınırlar çerçevesinde “Erkekler ağlamaz!” gibi kalıp anlayışlar oluşturularak erkekler odalarında yalnız ağlamaya mecbur bırakılmıştır.

¹ TÜRK DİL KURUMU, www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.

² Bingöl, Orhan. “Toplumsal Cinsiyet Olgusu Ve Türkiye’de Kadınlık” *KMÜ Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014, pp. 108-114.

³ “Heteroseksüelliğin normal ve tek cinsel yönelim olarak görülmesi, toplumsal değerlerin, kuralların ve yaşam biçimlerinin herkes heteroseksüelmiş gibi kabul edilmesidir. İnsanların kadın ve erkek olarak ikiye ayrılmasını; cinsel ilişkilerin/evliliklerin sadece ve sadece karşı cinsiyetlere sahip kişiler arasında olabileceğini ve her cinsiyetin kendine has rolleri olduğunu iddia eden inançlar, normlar bütünüdür.”

“Sözlük.” *Kaos GL Derneği | Sözlük*, www.kaosglderneği.org/belge.php?id=sozluk.

⁴ Sever, Merin. “Queer Teori Ekseninde LGBTİ Hareketi Ve Feminizm.” *Birikim Dergisi*.

Madam Arthur Bey ve Hayatındaki Her Şey cinsiyet kavramının birey üzerinde yarattığı baskıları reddederek özgün bir kavramı odak figür olan *Madame Arthur Bey'e* atamıştır: “Kadınadamlık”. Bu kendine has kavramın gücü ile normları, dogmaları sarsarak sınırları değiştirmeyi hedefleyen ve *Avangart akımın* izlerini taşıyan kurmacada, deneysel ve yenilikçi bir tavır vardır. Bu tavır, romana farklı bir boyut kazandırarak cinsiyet konusuna farklı bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. “Kadınadamlık”, psikolojik, fiziksel ve/veya ruhen iki cinsiyetin de özelliklerini barındırma durumudur.⁵ Kısaca, iki kutbun, kadın ve erkeğin, tek bedende bir araya toplanmasıdır. *Madam Arthur Bey*, isminden de anlaşıldığı üzere bir *kadınadamdır*; bu nedenle onun yapıttaki varoluşu ve eylemleri cinsiyet odaklı değerlendirilememektedir. Başka bir deyişle Madame Arthur Bey’in yaşam algısının ve buna uygun olarak ortaya koyduklarının tek cinsiyetle ilişkilendirilerek ele alınması yetersiz olacaktır. Çünkü yapıtta insani değerler cinsiyet ayrımı yapılmaksızın yalnızca birey olmanın getirileri doğrultusunda işlenmiştir ve dolayısıyla Madame Arthur Bey yalnızca *insan olma* durumu ve sahip olduğu güç ve iktidar ile var olmaktadır. Bu güç, gücü elinde bulundurmanın getirdiği iyilik ve kötülüğü de beraberinde getirmektedir.

Kara Yalı’da, geçmiş ve gelecek arasında sıkışarak gizlenen bir kadınadamlığın, Madame Arthur Bey’in odak figür olduğu romanda, ilmek ilmek sarılarak oluşturulmuş bir kurgu vardır. Bu kurguda karakterlerin benlikleri ve duyguları, Madame Arthur Bey’le olan geçmişteki yaşanmışlıkları veya gelecekteki olası bağlantılarıyla ilişkilendirilerek anlatılmıştır. Kara Yalı’nın kıvrımlı ve karanlık koridorlarının derinliğine çekilen figürler geçmiş ve gelecek arasında bocalayarak hayata tutunmaya çalışmaktadır. Romanda da bu birbirinden çok uzak ve bağlantısız görülen figürlerin trajik hayatı, onları buluşturan Madame Arthur Bey odağında anlatılmıştır. Trajedinin, derin bir yalnızlığın içinde, kimi figürler eski fotoğrafların izinde geçmişinin izini sürerken, kimileri suskunluklarıyla konuşmuş,

⁵ “Gender-Fluid.” *Merriam-Webster*, Merriam-Webster, www.merriam-webster.com/dictionary/gender-fluid.

kadınadamlar ise kendilerine yeni kimlikler yaratmıştır. İki cinsiyetin bütünlüğünü de eksikliğini de içinde bulunduran kadınadamların bazıları bir anlam arayışı içinde toplumdaki kokuşmuşluklara aldırmandan hayata tutunmaya çalışırken, bazıları da güç ve iktidar savaşı içinde mücadele etmiştir.

Bir diğer deyişle, her bölümün farklı bir felsefi görüşle ortaya konduğu, uzam ve zamanın kesin olmadığı ve esenliksiz bir atmosferin egemen olduğu bir kurgu olan *Madame Arthur Bey ve Hayatındaki Her Şey* adlı yapıtta, birbiriyle iç içe geçmiş karakterler ve onların kesişen hikâyeleri, *kadınadamlık* olgusu doğrultusunda simgeler ve kavramlarla anlatılmıştır. Bu çalışmada da bu konu ayrıntılı olarak incelenecektir.

B. GELİŞME

1. Cinsiyet Sorunsalı, *Kadınadamlık* ve Yapıttaki İronik Bütünsemeler

Teknolojinin gelişmesiyle uzak mesafeler kısalsa ve farklı kültürler birbiri içine sızarak bütünleşse de her toplum ve kültürün kendi içinde özerk bir oluşumu vardır. İnsanî değerler ortak bir paydada din, dil, ırk, cinsiyet ayrımı gözetmese dahi aynı milletin geçmişini ve geleceğini bünyesinde barındıran bireyler, o topluluk içinde kendilerine has bir düzen oluştururlar.⁶ Cinsiyet olgusu ve cinsiyetten doğan beklentiler de bu millî yapıdan etkilenir ve değişime uğrar.

Yapıtta figürler toplumsal cinsiyet ve cinsiyet kavramının oluşturduğu beklentilerin baskısı altında kalsa dahi tanrısal bir bakış açısından dış ses olarak gelen yorumlar toplumun sistematikleşmiş yapısına karşı gelmiş, zamansız ve mekânsız bir kurgu düzeni kurarak bu baskıları azaltmaya çalışmıştır. “Dünya çok büyük, zaman çok geniş!”, yapıtta baştan sona sıklıkla tekrarlanmış bir

⁶ Nişancı, Zehra Nuray. “Toplumsal Kültür-Örgüt Kültürü İlişkisi Ve Yönetim Üzerine Yansımaları.” *Yaşam Bilimleri Dergisi*, 2012. *Dergi Park*, dergipark.gov.tr/download/article-file/313653.

tümcedir. Hem birinci kişili anlatımın hem de tanrısal bakış açısıyla kurulmuş üçüncü kişili anlatımın yer aldığı yapıtta, bu cümle çoğunlukla tanrısal bakış açılı anlatımın bir parçası olarak yer almıştır. Kendini çok büyük, çok yüce zanneden insana koca evrende bir nokta bile olmadığını hatırlatan bu yargı, aynı zamanda sık sık bir düşünceyi tekrarlaması dolayısıyla bu laytmotif, yapıtta cendere altındaki figürlerin üzerindeki yükü azaltmak için sağlanmak istenen “zamansız ve mekânsız kurgu” düzenini desteklemiştir. Öte yandan Dünya’nın büyüklüğü ve zamanın sonsuzluğuna olan bu vurgu, egosuna yenik düşen bireylere bir eleştiridir. Yapıtı; kadın, erkek, Hristiyan, Müslüman, Yahudi, zenci, beyaz türevi kavramları ortadan kaldırarak evrenselleştiren bu durum, kurguda altı kalın kırmızı kalemle çizilmiş cinsiyet sorunsalına da bir gönderme olmuştur. (4,5 milyar yaşında olan dünyada insan yalnızca 205 bin yaşındadır, zaman çok geniştir.⁷)

Genel hatlarıyla yapıta bakıldığında, olay örgüsünün temel alındığı, sürekli bir hareketin hâkim olduğu bir romandan ziyade post modern bir anlayışın hüküm sürdüğü gözlenmektedir. Dış dünya birebir yansıtılmamış, sosyal çıkarımların ve yazarın felsefi düşüncelerinin beraber sentezlendiği bir anlam çoğulluğu sağlanmıştır. Bu doğrultuda romanın uzamı, figürlerin ırkı, dini, diliyle ilgili kesin yargılara varmak olası kılınmamıştır. Odak figürün ismi de oluşturulan bu duruma paraleldir: “Madame Arthur Bey”. “Madame”, Fransız kökenli bir sözcük olup *hanım* anlamına gelmekte; “Arthur” Anglosakson kültürüne ait bir *erkek* ismi olmakta ve *Bey* ise Türkçe kökenli bir erkek unvanıdır. Üç farklı milliyeti ve iki cinsiyeti bünyesinde barındıran Madame Arthur Bey isminin odak figüre verilmesi yukarıda bahsedilen cinsiyet odaklı beklentileri figürün üzerinden aldığı gibi kurmacanın bir olay veya bir toplumdan ziyade insan”oğlu”nu, daha doğru bir ifadeyle *insanlığı*, eleştirdiğini göstermektedir.

⁷ “Dünya Kaç Yaşında?” *Yeni Biyoloji*, 14 Feb. 2019, www.yenibiyoloji.com/dunya-kac-yasinda-4560/.

Bir diğer taraftan, Madame Arthur Bey'in ismindeki bu çok kültürlü yapı, yapıtta insan tacirliği yapan Papaz Ali'de de vardır. Papaz Ali figürü hem titrinin ve davranışlarının uyuşmaması nedeniyle hem de ismindeki kültürel çelişkiyle başlı başına bir ironi oluşturmuştur. Papaz, *Hristiyanlık'taki* din adamlarına verilen isimken, "Ali", kökeni *Arapça'dan* gelen ancak *Trkeleşerek* dile yerleşmiş, Türkçe'de çok sık kullanılan bir isimdir. Papaz Ali'nin ismindeki çok kültürlülük tıpkı Madame Arthur Bey de olduğu gibi insanları gruplara ayırmadan bir bütün olarak değerlendirileceğine olan göndermedir.

Papaz Ali'nin titri ve davranışları arasındaki bu *uyuşmazlık, oksimoron*⁸, yani bir yandan din adamı olup bir yandan insanları pazarlaması, kurgudaki kişilerin titrinden ve gücünden bağımsız olarak, dünyevi varoluşları ve ahlaki kabullenilişleriyle değerlendirileceğinin bir ipucusudur. Yapıtta dikkat çeken bir diğer durumsa Papaz Ali'nin pazarladığu kişinin bir *kadınadam* olmasıdır. *Deniz*, ruhunda hem kadınlıktan hem de erkeklikten bir parça bulunduran bir kadınadamdır ve bir eşya gibi kullanıldığu hayatında tek aradığu Şey sevgidir ancak o, toplum tarafından dışlanarak bir seks kölesi haline gelmiştir. Yazar tarafından oluşturulan bu durum Madame Arthur Bey'de tatmin olmayan bir g arzusunu beraberinde getiren kadınadamlığın farklı kültürden, farklı geçmişten gelmiş figürlerde değişken etkiler yaratabileceğini göstermiştir. Ki bu durum da yapıttaki çok kültürlü isimlerin kullanılmasındaki bir diğer amacı gözler önüne sermiştir.

2. Kadınadamlığın Nedenleri

Toplumsal bilinçlerin farkında olduğu bir kavram olmayan, *kadınadamlık* olgusu yapıtta iki Şekilde değerlendirilebilmektedir. Kadınadamlığın bir yaratılmış mı, cinsiyet sorununu ve toplumdaki cinsel baskıları vurgulamak için ortaya konan bir sembol m, yoksa yapıttaki figürleri cinsel

⁸ "Oksimoron Nedir, Neden Kullanılır?" *CNN Türk*, CNN TÜRK, www.cnnturk.com/yasam/oksimoron-nedir-neden-kullanilir.

özelliklerinden soyutlayan bir kavram mı olduğu yapıtta kesin olarak sergilenmemiş, yanıtı okuyucuya bırakılmıştır. Bazı figürlerde, Madame Arthur Bey gibi, kadınadamlık olgusu yaratılış olarak incelenirken bazılarında ise, Deniz gibi, yaşadıkları hayatın bir getirisi, bir sonucudur.

a. Cinsiyete Yüklenen Beklentiler

“Çiçekleri meselâ olduğu gibi kabul edersiniz, fazlasını beklemezsiniz onlardan. Kasımpatıdan Nisan’da açmasını beklemezsiniz. Adı üstündedir; kasımda patlar. Onlara karşı anlayışlı ve hoşgörülüsünüzdür...”⁹

Oysa bir insan doğumdan ölüme kadar karşı tarafın beklentileriyle yaşar. Bireyin doğduğu aile, yer, zaman hepsi beraberinde beklentileri getirir. Örneğin, bir devlet başkanının çocuğundan beklenenlerle bir inşaat işçisinin çocuğundan beklenenler aynı değildir. Yaşanılan çevreden gelen beklentiler insanı belli kalıpların içine sokar. Bir sosyal düzen içinde komün halde yaşayarak davranışlarıyla öne çıkmaya, onaylanmaya ihtiyaç duyan insanlar¹⁰, hayatlarını çevrelerinden gelen beklentilere göre yönlendirir ama toplum algısıyla şekillenen bu doğrular her zaman bireysel doğrularla uyuşmaz. Kadınadamlık da bu uyuşmazlığın bir sonucudur. Erkek ve kadın olmanın getirdiği beklentilerde kendilerine yer bulamayan figürler varoluşlarını *erkek veya kadın* diye sınırlandırmayıp “veya”nın keskin çizgilerini “ve” yapan bir benlikte kendilerini bulmuşlardır.

⁹ Zeybek, Mukta Müge. “Beklentiler Üzer.” *Milliyet*, www.milliyet.com.tr/beklentiler-uzer-pembenar-yazardetay-yasam-2199925/.

¹⁰ Gümüş, Aynur. “Sosyal Kaygının Benlik Saygısına Ve İşlevsel Olmayan Tutumlara Göre Yordanması.” *Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi*, 2006, www.pdrdergisi.org/index.php/pdr/about/history.

b. Kısıtlı Özgürlük ve Özgür Yaşama İsteği

Genel itibariyle, toplumlar farklı olanı, alışılmamış, düzene karşı olanı dışlama ve hatta gücü yetiyorsa yok etme eğiliminde olsa¹¹ da farklı olma hakkı insanın belli kalıplardan oluşmuş düzenin ötesine geçmesini sağlar ve insana basmakalıp doğruları yıkma özgürlüğünü verir. Farklılıkların hiçbir şekilde can bulamadığı ve yok olmaya mahkûm olduğu toplumlarda özgürlükten söz etmek güçtür. Tarihteki çoğu gelişme, kazanılan çoğu hak alışılmayana can vererek olmuştur. Örneğin, Afife Jale, Müslüman kadınların sahneye çıkmasının yasak olduğu dönemde yaşamış bir tiyatro oyuncusudur. Yaptığı iş yüzünden defalarca polis tarafından aranmış, hakkındaki suçlama, ‘*devletine, dinine, milletine karşı çıkmak*’ olmuştur. Sonunda hayalini kurduğu sahnelere çıkmayı başarsa da Afife, toplumdan dışlanmış, yalnız yaşamak zorunda bırakılmış, tutkusunu ve ideallerini gerçekleştirme mücadelesinde yoğun baş ağrıları yüzünden morfin bağımlısı olarak hayata veda etmiştir.¹² Ancak onun yaktığı kıvılcım sayesinde, ondan sonra yaşamış kadınlar sahnelerde alkışlarla var olmuştur.

Afife Jale alışılmamışın dışında olanı yapmayı başarmış, tabuları kırmıştır. “*Bir ülkede ne kadar çok tabu varsa o kadar özgürlük yoktur.*”¹³(Aziz Nesin) Tıpkı Afife Jale’nin içinde yaşadığı toplumda, tutkularını gerçekleştiremediğinden ötürü başlayan baş ağrılarından kurtulmak için morfin kullanması gibi, kurgudaki kimlik arayışındaki figürler de morfinlerini yeni bir kavram da bulmuşlar, ruhlarını bu yarattıkları yeni kimlikleri ile özgür kılmışlardır. Kadınadamlığın oluşmasındaki bir diğer etken bu alışılmamış olanın dışa vurulma, ortaya çıkma arzusudur. Madame Arthur Bey, hem *tensel* hem de *tinsel* özellikleriyle *sıradan olanın çok ötesindedir*. Geniş omuzlu,

¹¹ Vincent, John. “Why Do We Need to Bother.” *Library Trends*, 2015, pp. 285–298. EBSCO ,
arastirma.tedankara.k12.tr:2101/ehost/detail/detail?vid=0&sid=30613356-e132-40be-a965-3dce835a1d9b

¹² Balcıgil, Osman. *Nefesi Tutku Olan Kadın Afife Jale*. Destek Yayınevi, 2018.

¹³ Aziz Nesin’in bu sözü nerede, ne zaman söylediği bulunamamıştır.

ancak dar kalçalı yapısı ve ince parmaklı zarif elleriyle hem bir kadını hem de bir erkeği anımsatmaktadır. O, ne iktidar aşkını yansıtan davranışlarıyla ne de fiziksel özellikleriyle kadın veya erkek olma durumunun kesin çizgileri arasında kendine yer bulabilmiştir:

“Her zaman yüksek topuklu ayakkabılar giyiyor. Saçlarını eski zaman artistleri gibi kestiriyor. Bir erkek. O güçlü ve saldırgan bünyesinde bir kadını barındırıyor. Bir kadın. Bir erkeği, her haliyle, esir alıyor.” (Söğüt, syf. 83)

Bu nedenle tıpkı Afife'nin tiyatro aşkından güç bulması gibi, o da iktidar aşkından güç bulmakta ve bu tutkuyla alışılmamış olanı yaşatmayı başarmaktadır.

c. Toplumsal Dogmalar ve Toplumsal Normlar

Edep, ahlak, namus bireysel kavramlarmış gibi görünse de nesiller boyunca sınırları toplumlar tarafından çizilmiştir. Herkesin, kendi içsel değerlendirmeleri ve bireysel yolculukları sonucu oluşturması gereken namus, ahlak ve edep kuralları toplumlar ve onların yaşayış şekilleri tarafından belirlenmiştir. Bu belirlenmiş çizgiler modernize dünyada silikleşse de yok olmamıştır. Yapıtta olağanın dışında, alışılmamış bir olgu olarak bulunan kadınadamlık, bütün bu toplumsal doğrulara, edebe, namusa, kısacası toplumun belirlediği sistematikleşmiş kuralların bütününe karşı bir başkaldırıdır.

Madame Arthur Bey, düzene olan bu *başkaldırının* bir örneğidir. *“Kusursuz bir kadınadamı gerçek bir kadından ayırmanın tek yolu hareketlerindeki rahatlaktır. Orospuluğun bile bir edebi vardır. Kadınadamlığın yoktur.” (Söğüt, syf. 109)* Seksen yaşında mı, yüz seksen yoksa bin seksen yaşında mı bilinmeyen bu kadınadam, etrafındaki bütün olaylara karşın kendi tutkuları ve hayalleri doğrultusunda yaşamış, hayalleriyle dünyaya hâkim olmaya çalışmıştır. *“Hayaller kurdu. Ahmak, dinsiz, inançsız, ahlaksız, tehditkâr, sınır tanımayan hayalperestlerin kuyularını kazdı. Kendi*

hayallerini onları alt etmek için harcadı.” (Söğüt, syf. 38) Madame Arthur Bey’in toplumsal düzene aykırı düşünce yapısı, onu, gerçekleştirdiği söylenen isyankâr hayalleri kurmaya itmiştir. Hayalleriyle Madame Arthur Bey başlı başına bir başkaldırıdır.

3. Figürler ve Semboller Üzerinden Cinsiyet Sorunsalı ve Kadınlık

Yapıt ideolojik bir denklemin içine olayların sıkıştırıldığı bir düşünce yazısı gibi işlenmiştir. Yazar, arketipik betimlemelerle olağandışı bir atmosfer yaratmıştır. Bir kaos gibi görünen sarmal bir içeriğin bütünleştiği tutumla, figürlere ve sembolere büyük bir görev verilmiş, öyle ki bazı figürleri sembolleştirilmiştir. Kimi zaman da figürler ve semboller beraber değerlendirilerek yeni bir anlam yaratılmıştır.

a. Madame Arthur Bey

Madame Arthur Bey yapıt boyunca bir merak ögesidir. Bu merak adının alışılmamışlığıyla başlamıştır. Söylenmek istenenlerin söylenmesi için odağa alınan ve olayları başlatan figürün, Olcayto Ran, Madame Arthur Bey’i araştırması ve onun hakkında bilgi almak için konuştuğu kişilerin Madame Arthur Bey’le ilgili söylediği kesik kesik ürpertici bilgilerle güçlenmiştir. Yapıttaki tanrısal bakış açısıyla tıpkı bir “kuş” gibi yukarıdan her şeyi izleyen ve kelimelere döken anlatıcının kullandığı fantastik, gerçeklik dışı arketipik betimlemeler ise “*Madame Arthur Bey kötü kalpli bir şamandır. Zamanlardan zamanlara geçer. Her geçtiği zamanı yok eder. Onun hayatındaki yalanları uç uca ekleseniz, dünyanın etrafını defalarca dolanan ve onu ve sizi ve bizi ve hepimizi sıkarak boğan dev bir yılan olur.*” (Söğüt, syf. 67) bu merakı sıklıkla kamçulamıştır.

Madame Arthur Bey’in yapıttaki her figürle bağlantısı vardır. Her figüre göre temsil ettiği anlam ve yapıttaki rolü farklıdır. O, hayallerin fotoğrafını çeken Keşşaf Hanuman’ın biricik sevgilisi iken,

Nagehan'ın korkuyla hatırladığı bir figürdür. Bu noktada Madame Arthur Bey için anlam veren, anlamlı kılan demek yanlış olmayacaktır. Madame Arthur Bey'e atanan bu tanrısal¹⁴ çok işlevlilik, kadınadamlığın *heplik ve hiçlik* durumuna bir gönderme olmuştur. Aynı zamanda bu durum, Yunan mitolojisinde tanrının ilk yarattığı, hem kadın hem erkek olan *Androgynus*¹⁵ tanrısını çağrıştırmakta, Madame Arthur Bey'in kurmaca evrenindeki duruşunu ve iki cinsiyeti de beraber bulundurma durumunu güçlendirmektedir.

b. Maria (Olga)

Komünist bir devletten gelen bu kadın, yukarıda bahsedilen sembolleşmiş figürlerden biridir. O, bencilliklerin hüküm sürdüğü insan gerçekliğinin sembolü olan, savaş artığı, kırılırken güçlenmiş âdeta küllerinden doğmuş bir kadındır. Sessizdir, kederli hayat öyküsünde silahların bir diğer deyişle gücün olmadığı sürece konuşmanın anlamsızlığını görmüştür. Kısacası, o, insanlığın içinde bulunduğu vahamettir:

“Maria kadınları kocalarının koynundan söküp tecavüz ederek öldürenleri, karınlarını deşenleri, bacak aralarına silah sokup ateşleyenleri gördü o yaşadığı yerde. Doğmamış bebekleri annelerinin karnında dipçikle öldürenleri de. Düşmanın kulağını kesip, kurutup, hatıra diye saklayanları da.” (Söğüt, syf. 38)

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ortaya çıkan Barış Hareketi¹⁶ ve onu takip eden Eşcinsel Hareketi'nde¹⁷ görüldüğü gibi, zor şartlarda baskılar altında oluşmuş, daha doğrusu oluşmaya

¹⁴ İnsanlardan farklı, insanlardan güçlü anlamında tanrısal denmekte, ilahî bir şeyden söz edilmemektedir.

¹⁵ Thomas L. Harris & Reiko Schwab (1979) Personality Characteristics of Androgynous and Sex-Typed Females, *Journal of Personality Assessment*, 43:6, 614-616, DOI: [10.1207/s15327752jpa4306_9](https://doi.org/10.1207/s15327752jpa4306_9)
PAULA R. HOLLERAN, MARK STASZKIEWICZ, LINDA C. LOPEZ. (1983) Self-Reported Social Desirability in Sex-Stereotyped and Androgynous Individuals. *Counseling and Values* 28:1, pages 31-41.

¹⁶ Giugni, Marco. “Peace Movements.” *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, taiwan.elsevier.com/htmlmailings/edm/IESBS_freearticle/5.pdf.

çalışmış kimlikler, özlerini bulup, hapsedikleri odalardan kaçmak için delikler arar. Maria karakteri de sembolize ettiği baskıcı savaş ortamı ve bu ortamın bir çöp gibi savurduğu yaşam öyküsüyle, kadınadamlığın ortaya çıkmasında da etkili olan baskıcı, sıkışık atmosferin yıkıcılığını vurgular.

Maria'nın savaş sırasında kaybolmuş evladı kızıoğlandır. Yazarın, savaş artığı olan bu kadının evladına kızıoğlan olma özelliğini vermesi, tahakküm altındaki yapılarda karşı duruş olarak sistem dışı bir özelliğin oluşabileceğini göstermektedir. Öte yandan, zorluklar içine doğmuş bu çocuğun kızıoğlan olması cinsiyeti yüzünden oluşabilecek yükleri, beklentileri omuzlarından kaldırmıştır. Bu durum da insancıl bütün durumlarla çelişen bir atmosferde, insanın, başka ayrımlar yapılmaksızın insan olarak değerlendirilmesi gerektiğine dair başka bir gönderme olmuştur. (Tıpkı Madame Arthur Bey'in ismindeki çok cinsiyetlilik ve çok kültürlülük ile sağlanan durum gibi.)

c. Deniz

Deniz, köyden kaçarak kendini bilinmezinde bulan, acımasız bir alın yazısı doğrultusunda yaşamıştır. Yalnız ve sevgiye muhtaç bir kadınadamdır:

“Her şeyi unutmuştu. Köyden nasıl çıktığını mesela. Bir gece Surların arasında, bir başına, hiç bilmediği bir şehirde, hiç ummadığı şekilde yalnızlığından korktuğunu unutmuştu. Sonra o surlara bitişik otelde kaldığı geceleri. Otelcinin onu tanıştırdığı Papaz Ali'yi. Papaz Ali'nin onu yaşlı adamlara kaçsa sattığını. Hepsini unutmuştu.”
(Söğüt, syf. 103)

Yozlaşmış bir düzenin parçası olan Deniz'in hayatı, özellikle geçmişi, yüklemsiz cümlelerle kaleme alınmıştır. Yüklemsiz cümleler Deniz'in hayatındaki eksiklikleri ve eyleme geçirmek ya da erişmek isteyip de erişemediklerini simgelemektedir. Deniz'in kadınadam olması hayatındaki eksiklikleri

¹⁷ Levy, Michael. “Gay Rights Movement.” *Encyclopædia Britannica*, Encyclopædia Britannica, Inc., 17 July 2015, www.britannica.com/topic/gay-rights-movement.

yalnızca bir değil iki cinsiyette de aramasına sebep olmuştur. Öyle ki kadınadamlığın varoluş nedeninin bir ikilem oluşturması Deniz figüründe açıkça görülmektedir. Onun acılarla başlamış hayatı mı, küçük yaş da erkeklerle birlikte olmaya zorlanması mı, yoksa yaratılışından dolayı mı kadınadam olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Buna ek olarak, *Deniz her iki cinsiyet için de kullanılabilir* bir isimdir bu nedenle yapıtta, Deniz'in biyolojik cinsiyeti bilinmemektedir. Bu bilinmezlik Deniz'in kadınadam olmasındaki etkenin yaratılış mı, yaşam öyküsü mü olduğunun anlaşılmasında sağlamıştır. Yazarın bu kadınadama Deniz ismini vermesiyle bu ikilemi daha da güçlü kılmıştır.

Yapıtta kadınadamlık yönleri en baskın olan figürler Madame Arthur Bey ve Deniz'dir ancak bu iki figür birbiriyle tamamen zıttır. Madame Arthur Bey acımasız ve sevgi ihtiyacından yoksunken Deniz oldukça şefkatlidir ve sevgiye muhtaçtır. Kadınadamlık özelliğinin en net şekilde gözlenebildiği bu iki figür kutupsal bir bütünlük yaratmış, kadınadamlığın kendi içindeki karşıtlıklarını vurgulamıştır. Tıpkı kadın ve erkek arasındaki karşıtlık gibi bu iki cinsiyetin birleşmesiyle oluşmuş olan durumda da kendi içinde çelişebilen özellikler yatmaktadır. Madame Arthur Bey yaratılıştan itibaren benliğinde tatmin edilemez bir iktidar hevesini barındırırken, Deniz'in, başına gelen haksız olaylar karşısında dâhi boynu bükük kalması ancak ikisinin de kadınadam olması, kadınadamlığın ortaya çıkmasındaki nedenin anlaşılmasını güçlendirmiştir.

d. Şehnaz

Madame Arthur Bey'in eski sevgilisi olan Keşşaf Hanuman'ın kızı, Şehnaz, babasını hiçbir zaman görmemiş, baba sevgisini hiçbir zaman yaşamamıştır. Terk edilmiş, doğuştan bir yarısı eksik büyümüştür. Aynı zamanda babasıyla ilgili hiçbir şey bilmemesi, geçmişinin koca bir karanlık olması, onun kimliğini sorgulamasına neden olmuştur. “ *Kimim ben?* ... *İşte yeryüzünün en tehlikeli*

sorularından biri. İnsan kim olduğunu düşünmeye başladığı anda başkalaşır.” (Söğüt, syf. 87) Bu bilinmezlik ise, bir kadın olarak kendine ve etrafına olan güvenini sarsmış, onu aciz kılmıştır. “Kendini her zaman olduğu gibi önemsiz hissediyor. Bir erkeğin dikkatini çekememenin, bir erkeğe cazip gelmemenin ağırlığıyla, ağlıyor.” (Söğüt, syf. 93) Hayatında çok önemli bir yere sahip olabilecek bir figürün eksikliği, geçmişinin bulanıklığı ve erkekler tarafından reddedilmesi feminen duygularına, kadınlık gururuna dokunmuştur:

“Şu an dışarı çıkıp, o ışksız caddeye gitmek ve oradaki kadınadamlardan birini eve getirmek istiyor. Sabaha kadar onunla konuşmak, bir erkeğin nelerden hoşlandığını, bir erkeğin hayatta neyin peşinde olduğunu, bir erkeğin aslında ne olduğunu ona sormak istiyor. Erkekleri kadınlara en iyi onlar anlatır. Babasını en iyi onlar anlatır.”(Söğüt, syf. 93)

Şehnaz’ın cinsel yeterliliğine olan güvensizliği ve babasının Şehnaz’ı doğuran kadından, değil de kadınadamlardan hoşlanması, Şehnaz’ın kadınlık hakkındaki fikirlerine yansımıştır ve bu onda yıkıcı bir özgüvensizliğe neden olmuştur. Şehnaz fiziksel özelliklerini davranışlarına yansıtamamış, fiziksel görüntüsü, karakteri ve ruhu, arasında uyumsuzluklar olan, bir diğer deyişle *ruh-beden ikilemindeki kartezyen*¹⁸ bir figürdür. Sahip olmak istediği ruh ve içinde yaşadığı beden çok farklıdır. Yapıtta Şehnaz figürü, bilumum nedenlerden dolayı (aile baskısı, aile yoksunluğu, toplum baskısı) kadınlığını keşfedemeyerek baskılar altında *harabeye* dönüşmüştür. Şehnaz’ın alıntıdaki yalvaran cümlesi ve yazarın Şehnaz’a çizdiği muhtaç tavır baskılar altında bir isyan bayrağı olarak oluşmuş kadınadamlığa ve kadınadamlığın tamamlayıcı yönüne bir vurgu olmuştur.

¹⁸ “Kartezyen düalizm denince, zihnin bedenden ayrılığı ve zihinsel tözün maddî tözden özgür olduğu anlaşılmalıdır.” Altuner, İlyas. “Kartezyen Düalizm Ve Ruhun Kavramsal Değişimi.” *Sosyal Bilimler Dergisi*, Oct. 2013, pp. 55–67, sosbilder.igdir.edu.tr/Makaleler/1150289976_04_Altuner_(55-67).pdf.

e. Karga (Siyah Kuş)

Kuş, havada olabildiği ve her şeyi tarafsızca görebildiği için ondan bir şey saklamak zordur. Bu nedenle yapıt boyunca siyah kuşlar tıpkı bir tanrı gibi, hiçbir şeyin saklanamadığı bir gözlemci olmuştur. Laytmotif olarak, sık sık kurguya katılan bu siyah kuş bir güç timsalidir. “*Kocaman siyah kanatlı bir kuş. Ona olacakları söylemeye gelmiş, ya da olsun istediklerini.*” (Söğüt, syf. 14) Kuş, kendine atfedilen bu güç ve tanrısal yetilerle yapıtın düğüm noktalarında olaylara bir hayalet gibi dâhil olmuştur. Öte yandan bu siyah kuş figürleri adeta cezalandırır gibi veya bir şeyler öğretmeye çalışır gibi gagalamaktadır. Onun kurguya dâhil olduğu kısımlarda genellikle öğüt verici özelliği olan *gereklilik kipi* (-meli, -malı) kullanılmıştır: “*Olcayto'nun gözlerinde bir yanma. Bakışlarında yılgınlık. Buraya gelmemeliydi. Bu adamla tanışmamalıydı. İçinde kocaman siyah bir kuş. Tam kalbini gagalyor.*” (Söğüt, syf. 49) Bu durum Yunan Mitolojisi'nde Prometheus'un organlarını gagalayan kartalı hatırlatmaktadır. Mitolojideki güçlü bir cezalandırıcıyı¹⁹ anımsatan bu gönderme, bu siyah kuşu daha da güçlü kılmıştır. (Anıştırma tekniği²⁰) Kullanılan anıştırma tekniğinin ek olarak bazen de bu kuşlar Madame Arthur Bey ile özdeşleştirilmiştir:

“Ölü kuşlar insanların rüyalarına niye girerler? Bu rüyaların o fotoğraflarla bir ilgisi olabilir mi? İçinde bir kuşku. Acaba, acaba Madame Arthur Bey ve kuşlar arasında bir bağlantı var mı? Sahaftan bulunmuş fotoğraflardaki kadınadamın en azından ismini bilem biri, fotoğraflarla aynı gün bu odaya girdi. O gelmeden az önce aşağıda bir çöpçü kocaman siyah bir kuşun ölüsünü süpürdü.” (Söğüt, syf. 99)

Bu özdeşlik, bu kesişim bir yandan da güç ve iktidarın doğadan bir nesneye, kuşa, ithaf edilmesi ile kadınadamlığın doğası gereği iktidarı ve gücü beraberinde getiren, iki cinsiyetin zayıflıklarının kendi

¹⁹ Cartwright, Mark. “Prometheus.” Ancient History Encyclopedia, Ancient History Encyclopedia, 20 Feb. 2019, www.ancient.eu/Prometheus/.

²⁰ Anlatı sürecinde olay ya da durum gerçekliğini pekiştirmek için genelin bildiği tarihe, kahramanlığa, mit olmuş figürlere, olaylara ilişkin örneklere başvurulmasıdır.

içinde tamamlanıp bütünsel bir kudret oluşturduğu, dünyanın ilk insanı olan Androgynus gibi bütün ve eksiksiz bir oluşum meydana getirdiğini gösterir.

4. Kutupların Bütünselliği ve Sonuçları

Yapıtın başından sonuna kadar ortaya konan olgular karşıtlarıyla ortaya konmuş, bu karşıtlıklar ilmek ilmek birbirine geçirilerek kutupların birlikte oluşturduğu iktidarı vurgulamıştır. Karmaşa içine kurulmuş olan hikâye, “*Her şey karşıtıyla vardır. Kötü olmasa iyi hiçtir.*” (Söğüt, syf. 48), tezatlarla bir bütünlüğü betimlemiş, gücün yıkılması, Madame Arthur Bey’in ölmesiyle biten, bir son oluşturmuştur. Yapıtta beraber işlenen karşıtlıklar kurguda etkin olan bir kavramın, kadınadamlığın, anlatılmasında bir araç olarak kullanılmıştır.

a. İktidar ve Üstünlük-Eksiklik İlişkisi

Yapıttaki kadınadamların ortak özelliği, hepsinin kadın olmanın da erkek olmanın da getirdiği özelliklerin üstünlüğünü ve eksikliğini barındırması, bu eksiklik ve üstünlüklerin birbirini tamamlamasıdır. Bu üstünlükler ve eksiklikler, figürlerin karakteristik özelliklerine ve yapıttaki rollerine göre değişmiştir. Örneğin, Deniz, kadınsı tavırları ve duygusal yapısıyla karşı tarafın duygularını anlayabilmektedir. “*Deniz hemen anlar. Ne kadar seviliyor, nasıl seviliyor, niçin seviliyor, o sevgiyle ondan ne isteniyor, hemen anlar.*” (Söğüt, syf. 104) Madame Arthur Bey ise tanrı rolüne bürünerek, tüm hayallerinin gerçekleşmesini bekleyen, insanların hayatını yönlendirmeye çalışan bir güç tutkunu belki de bağımlısıdır:

“Savaşları yöneten zar kanatlı bir sinek. Gizli anlaşmaları imzalayan zehirli mürekkep. Kim komünist, kim değil hayallerinden anlardı. Kim gizli dolaplar çeviriyor, kim yalan söylüyor, kim az sonra yılacak, dili çözülecek hepsi zihninde

kurmaca bir gerçeklikle belirirdi. Usta bir işkenceciydi. Bir sanatçıydı. Muhteşem bir kadınadamdı.” (Söğüt, syf. 56)

Madame Arthur Bey’de kadınadamlık, iki cinsiyetin özelliklerini de barındırmasından dolayı beraberinde hırsı getirmiştir. O, acımasızlıkla donanmış, güç aşığı bir figürdür. “*Erkeklerle erkeklerin aşkı, kadınlarla erkeklerin aşkına hiç benzemez. Bir iktidar büyüsidür onlarınki. Hele kadınadam, kadından çok erkeğe dünyayı yönetebileceklerine inanırlar birlikte.” (Söğüt, syf. 39)*

Oysa Deniz’de kadınadamlık, onun duygusal yönünün ağır basması, sevgiye olan ihtiyacı ile örtüştürülmüştür. Deniz ve Madame Arthur Bey arasındaki bu zıtlık *iktidar* ve *üstünlük-eksiklik* ilişkisini yansıtmakta, kadınadamlığın anlatılmasında etkin bir rol oynamaktadır.

b. Düş x Gerçek İkilemi

Yapıtın kurgusu, falcı bir kadının anlattığı hikâyeye başlar. Bu hikâye; içinde olağanüstülükleri barındıran, masalsı öğeler yerleştirilmiş bir hikâye, belki bir masaldır. Sonra, aynı hikâyeyi oteldeki bir kadın anlatır. Onun hikâyesi olağanüstülüklerle, mantıklı ve gerçekçi açıklamalar getirir. Romanın böyle başlaması, anlatılanların gerçek mi düş mü olduğu konusunda şüphe yaratmaktadır. Bu durum, romanın ideolojik tarafını besleyerek kadınadamlık kavramına bir derinlik kazandırmıştır. Yapıttaki felsefi değerlendirmeler, *düş-gerçek ikilemi* içinde *zaman* ve *mekândan bağımsız* bir insan sorgulamasına dönüşmüştür.

c. Her Şey ve Hiçbir Şey Çatışması (Heplik - Hiçlik Çatışması)

Her şeye, iki cinsiyete de sahip olmak, iki cinsiyetin güçlü ve zayıf taraflarını bulundurmak beraberinde tatminkârsızlığı getirmektedir. *Her şey*, tatminkârsızlığı ve dolayısıyla sahte maskeler ardında içi boş ilişkilerle süslenmiş yalnızlığı ve mutsuzluğu doğurmaktadır. Bütün bunlar, mutsuzluk, beğenmez tavırlar siyah bir hiçliği de içinde barındırmaktadır. “*Hiç sevmedi. Hiç*

umurumda değildi. Hiç istemem. Bu hiçler, o an, her an, bir an hepe dönüşüyor. Aslında diyor ki... Hep sevdim. Hep istedim.” (Söğüt, syf. 84) Umutsuzluk ve yok oluş işte bu hiçliğin bir sonucudur. “Hep”, “hiç” umudu olmayan ya da tam aksine her şeyi olan insanlar en mutsuzdur. İnsanları, yıllardır intihara sürükleyen etmen de işte bu umutsuzluk olmuştur. Bütün bu durum, kurguda özellikle Madame Arthur Bey’de gözle görülür biçimde belirgindir:

“Madame Arthur Bey mutlu olmak ne demektir hiç bilmiyor. Küstahlığı ve saldırganlığı bundan. Kötülükten beslenen bir ruh nasıl güzel hayaller kurabilir? Bir gün hayatta iyi şeyler olabileceğini nasıl düşleyebilir? Madame Arthur Bey’in hayatında her şey var ama “umut” yok. Hiç yok. Bu yüzden hep öldürüyor ve ölüyor. Ve bu yüzden iktidarını bir hançer gibi devamlı kendi kalbine saplıyor.” (Söğüt, syf. 37)

Hep ve hiç tezatları, kadınadamlığın sırtında taşıdığı karşıtlıklar, Madame Arthur Bey odağında anlatmak için kullanılmıştır. Kadınadamlık beraberinde bütünlüklü, eksiksiz figürleri getirmiştir. Ancak bu bütünlüğün sonsuz mu yoksa sıfır mı olduğu tartışmaya açıktır. Ki bu durum Madame Arthur Bey’e verilen sınırsız güçten ancak bir yandan da karanlık ruh durumundan anlaşılabilir.

C. SONUÇ: KUTUPLARIN BÜTÜNSEL İKTİDARI

Çalışma boyunca kadınadamlık olgusu ve cinsiyet sorunsalı, *Madame Arthur Bey ve Hayatındaki Her Şey* yapıtındaki ironik bütünsemelerle, figürler ve sembollerle bağdaştırılarak neden-sonuç bağlamında incelenmiştir. Mine Söğüt’ün altında koca bir ideolojiyi gizlediği yapıtında cinsiyet sorunsalının ve bu doğrultuda yaratılmış özgün bir kavramın, “kadınadamlık”ın işlenişi, karşıtlarla, iç içe geçirilerek oluşturduğu güç olgusuyla yakalanmış ve bu kavram figürlere atanarak anlatılmıştır. İçinde birçok insanı barındırarak sahip olunan renkli toplum yapısı ve bu toplumdaki kendine özgü figürler Madame Arthur Bey’e sinmiştir. *Kadınadamlık* olgusunun ortaya çıkışındaki

ve topluma yansımalarındaki neden sonuç ilişkisinin değerlendirilmesinin *amaçlandığı* bu çalışma sürecinde, dil ve anlatım tekniklerinin romanın altında yatan cinsiyet sorunsalının anlatılmasındaki etkisi değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak; Mine Söğüt, toplumun yapısına sızan cinsiyet sorununu ve etrafında gelişen durumları, felsefi değerlendirmeler bütünlüğünde, figürler ve semboller aracılığı ile karşıtlıklarla göstermiştir ki bu sayede kutupların bütünsel iktidarını *Madame Arthur Bey ve Hayatındaki Her Şey* romanı çerçevesinde okuyucuya anlatmıştır. Toplumsal dogmalar ve kısıtlı özgürlük baskısı altında yapılanan cinsiyet algısı karşıtı tepkiler doğrultusunda gözlemlenebilen *kadınadamlık* durumu, bireylerin keskin sınırlı cinsiyet algısından kaynaklı hissettiği sıkışmışlıkla palazlanmıştır. Yapıtta, hem imgeler arasındaki kutuplulukla hem de kadınadamlığın varoluş nedenindeki ikilemlerle, karşıtlardan doğan güç ve birlik anlatılmıştır; tıpkı kadınadamlık gibi... Bu çalışmayla ideolojik bir roman olma özelliğini taşıyan *Madame Arthur Bey ve Hayatındaki Her Şey* yapıtındaki özgün bir kavramın, kadınadamlık kavramının, kutuplu yapısı, toplumdaki cinsiyet sorunsalı ile örtüştürülerek çözümlenmiştir. Çalışmanın, kadınadamlık kavramının anlaşılmasına katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

D. KAYNAKÇA

1. “Drupal.” Working in Groups | Empowering Nonviolence, www.nonviolence.wri-irg.org/tr/resources/2012/toplumsal-cinsiyet-nedir?language=tr.
2. “Dünya Kaç Yaşında?” Yeni Biyoloji, 14 Feb. 2019, www.yenibiyoloji.com/dunya-kac-yasinda-4560/.
3. “Gender-Fluid.” Merriam-Webster, Merriam-Webster, www.merriam-webster.com/dictionary/gender-fluid.
4. “Oksimoron Nedir, Neden Kullanılır?” CNN Türk, CNN TÜRK, www.cnnturk.com/yasam/oksimoron-nedir-neden-kullanilir.
5. “Sözlük.” Kaos GL Derneği | Sözlük, www.kaosgldernegi.org/belge.php?id=sozluk.
6. Altuner, İlyas. “Kartezyen Düalizm Ve Ruhun Kavramsal Değişimi.” Sosyal Bilimler Dergisi, Oct. 2013, pp. 55–67, [sosbilder.igdir.edu.tr/Makaleler/1150289976_04_Altuner_\(55-67\).pdf](http://sosbilder.igdir.edu.tr/Makaleler/1150289976_04_Altuner_(55-67).pdf).
7. Balcıgil, Osman. Nefesi Tutku Olan Kadın Afife Jale. Destek Yayınevi, 2018.
8. Bingöl, Orhan. “Toplumsal Cinsiyet Olgusu Ve Türkiye’de Kadınlık” KMÜ Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2014, pp. 108-114.
9. Cartwright, Mark. “Prometheus.” Ancient History Encyclopedia, Ancient History Encyclopedia, 20 Feb. 2019, www.ancient.eu/Prometheus/.
10. Demren Dönmez, Burcu. “AYIRIMCILIK SUÇU.” Türkiye Barolar Birliği Dergisi , 2012, tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-102-1212.
11. Dereko, Ayhan. “MERLEAU-PONTY'DE KARTEZYEN ÖZNE ELEŞTİRİSİ VE TENSEL ÖZNE.” T.C.ANKARA ÜNİVERSİTESİ, 2011, www.academia.edu/26216198/Merleau-Ponty_de_kartezyen_ozne_elestirisi_ve_tensel_ozne.
12. Giugni, Marco. “Peace Movements.” International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, taiwan.elsevier.com/htmlmailings/edm/IESBS_freearticle/5.pdf.

13. Gümüş, Aynur. “Sosyal Kaygının Benlik Saygısına Ve İşlevsel Olmayan Tutumlara Göre Yordanması.” Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi , 2006,
www.pdrdergisi.org/index.php/pdr/about/history.
14. Levy, Michael. “Gay Rights Movement.” Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica, Inc., 17 July 2015, www.britannica.com/topic/gay-rights-movement.
15. Nişancı, Zehra Nuray. “Toplumsal Kültür-Örgüt Kültürü İlişkisi Ve Yönetim Üzerine Yansımaları.” Yaşam Bilimleri Dergisi, 2012. Dergi Park, dergipark.gov.tr/download/article-file/313653.
16. PAULA R. HOLLERAN, MARK STASZKIEWICZ, LINDA C. LOPEZ. (1983) Self-Reported Social Desirability in Sex-Stereotyped and Androgynous Individuals. Counseling and Values 28:1, pages 31-41.
17. Sever, Merin. “Queer Teori Ekseninde LGBTİ Hareketi Ve Feminizm.” Birikim Dergisi.
18. Söğüt, Mine. *Madame Arthur Bey ve Hayatındaki Her Şey*. Yapı Kredi Yayınları, 2016.
19. Thomas L. Harris & Reiko Schwab (1979) Personality Characteristics of Androgynous and Sex-Typed Females, Journal of Personality Assessment, 43:6, 614-616, DOI: 10.1207/s15327752jpa4306_9
20. TÜRK DİL KURUMU,
www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.
21. Vincent, John. “Why Do We Need to Bother.” Library Trends, 2015, pp. 285–298. EBSCO ,
arastirma.tedankara.k12.tr:2101/ehost/detail/detail?vid=0&sid=30613356-e132-40be-a965-3dce835a1d9b
22. Zeybek, Mukta Müge. “Beklentiler Üzer.” Milliyet, www.milliyet.com.tr/beklentiler-uzer-pembenar-yazardetay-yasam-2199925/.